

Zübeyr, onun öldürülmesinden sonra da Ömer b. Ubeydullah ile evlendi.

Âişe iffet, metanet ve dirayet sahibi, kendinden son derece emin bir hanımdı. Arap tarihi, edebiyatı ve özellikle şii-ri konusunda geniş bilgisi vardı. Teyzesi Hz. Âişe ile yakın teması dolayısıyla hadis kültürü de sağladı. Hz. Âişe'den hadis rivayet etti. Kendisinden de oğlu Talha b. Abdullah, üç yeğeni Talha b. Yahyâ, Muâviye b. İshak ve Mûsâ b. Ubeydullah, ayrıca Atâ b. Ebû Rebâh gibi muhaddisler hadis nakletmişlerdir. Meşhur hadis tenkitçilerinden Yahyâ b. Maîn onun hakkında, "sika ve hüccettir"; İclî, "Medineli güvenilir bir tâbi'dir"; Ebû Zür'a ed-Dımaşkî de, "İnsanlar ondan edep ve fazilet sahibi olması sebebiyle hadis nakletmişlerdir" demektedirler. İbn Hibbân da onu güvenilir râviler arasında zikretmektedir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır.

Âişe, bir gün halkın dert ve şikâyetlerini arzetmek için Halife Hişâm b. Abdülmelik'e gitmiş, geliş sebebi sorulunca, "Gökten rahmet yağmıyor, sen de hakkımızı vermiyorsun" demiştir. Şerefine düzenlenen toplantıya katılan Emevî hânedanının ileri gelenleri onun Arap tarihi, edebiyatı ve özellikle Hz. Âişe'den öğrendiği yıldızlara dairengin bilgisi karşısında takdir ve hayranlıklarını ifade etmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 467; İbn Abdü Rabîh, *el-İkdu'l-ferîd*, IV, 322, 407; VI, 109, 140; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, Kahire 1927, XI, 176-194; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, IV, 369-370; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 436-437; Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, İstanbul 1295, II, 18; Ronart, *CEAC*, s. 29; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ'*, Beyrut 1977, III, 137-155; K. V. Zetterstéen, "Âişe", *IA*, I, 230.

A. LÜTFİ KAZANCI

ÂİZ b. AMR

(عائذ بن عمرو)

Ebû Hübeyre Âiz b. Amr b. Hilâl el-Müzenî el-Basrî (ö. 61/680-81)

Bey'atürri'dvân'da bulunan mücahid sahâbî.

Hudeybiye'de Hz. Peygamber'e biatından önceki hayatı hakkında bilgi yoktur. Huneyn Gazvesi'nde düşmanla göğüs göğüğe çarpıştı ve yüzünden ağır şekilde yaralandı. Yarasını bizzat Hz. Peygamber sardı (Hâkim, III, 587-588). Hz.

Peygamber'in vefatından sonra Mezopotamya bölgesi fethedilince Basra'da yerleşti. Bir ilim ve irfan mektebi olan evinin kapısı herkese açıktı. Doğru bildiğini söylemekten çekinmeyen bir tabiata sahipti. Bir gün Basra valisi ve Hz. Hüseyin'in katili Ubeydullah b. Ziyâd'ın huzuruna girdi ve, "Zalimler en kötü idarecilerdir" hadisini bizzat Hz. Peygamber'den duyduğunu söyleyerek zulümden sakınmasını tavsiye etti. Valinin ona, "Peygamber'in seçkin ashabından-sın" diye yer göstermesi üzerine de ashap arasında seçkinlik diye bir şey olmadığını, böyle şeylerin sonradan meydana çıktığını söyledi (bk. Müslim, "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170). Cenaze namazını Ubeydullah b. Ziyâd'ın kıldırmasını önlemek için ashaptan Ebû Berze el-Eslemî'nin kıldırmasını vasiyet etti.

Hasan-ı Basrî, Muâviye b. Kurre, Âmir el-Ahvel, Abdullah b. Halife, kendi oğlu Haşrec Âiz'den hadis rivayet ettiler. Hadislerinden on üçü Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde (V, 64-65), ikisi de *Şahîh-i Müslim*'de mevcuttur ("İmâre", 23; "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170). *Şahîh-i Buḥârî*'de de bir *mevku'f* rivayeti bulunmaktadır ("Meğâzi", 35).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, V, 64-65; Buhârî, "Meğâzi", 35; a.m.f., *et-Târîḫu'l-Kebîr*, VII, 58; Müslim, "İmâre", 23; "Fezâ'ilü's-şahâbe", 170; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 31; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), I, 84; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 41; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 152; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 587-588; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, II, 262; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 89.

ALİ YARDIM

ÂİZ b. SAİD

(عائذ بن سعيد)

Âiz b. Saîd b. Zeyd el-Muhâribî el-Cesrî (ö. 37/657)

Hz. Peygamber'in duasını alan sahâbîlerden biri.

Hicretin onuncu yılında Muhârib kabilesi tarafından Hz. Peygamber'e gönderilen on kişilik heyet içinde yer aldı. Hanımı Ümmü'l-Benîn'in verdiği bilgiye göre, Âiz Hz. Peygamber'den elleriyle yüzünü sıvazlamasını ve kendisine hayır duada bulunmasını istemiş, Peygamber de onun bu isteğini yerine getirmiştir. Bu sebeple Âiz'in yüzünün daima parlaklığını ve tazeliğini koruduğu rivayet edilmiştir.

Âiz b. Saîd Hz. Peygamber'den sonra askerî ve siyasi hareketlere katıldı. İran fetihlerinde, Kâdisiyye ve Celülâ savaşlarında bulundu. Kabilesi Benî Muhârib'in bayraktarı olarak Cemel Vak'ası'na iştirak etti. Sıffin Savaşı'nda Hz. Ali safinda yer aldı ve bu savaşta şehid düştü.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 299; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, III, 152; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, III, 97-98; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâ'id*, Beyrut 1967, V, 412; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 262.

ALİ YARDIM

ÂİZULLAH b. ABDULLAH

(bk. EBÜ İDRİS el-HAVLÂNİ).

AK (Benî Ak)

(بنو عك)

Ak b. Udsân'ın soyundan gelen eski bir Arap kabilesi.

Akk lugatta "rüzgârsız, sıcak ve buharlı hava" anlamına gelir. Muhtemelen buldukları çevrenin havasıyla ilgili olarak bu adı alan Benî Akk'in Kahtânîler'e mensup oldukları söylendiği gibi, Adnân evlâdından olduğu hakkında da bazı rivayetler vardır. Kâbe'yi çirliçirlik tavaf eden kabilelerden biri idi. Milâdi VII. yüzyılın başlarında, Yemen'in Tihâme yöresindeki Mevr vadisinden Sürdüd'ün ötesindeki Vâdiisehâm'a kadar uzanan sahada (Lühayye ile Hüdeyde arasında) Eş'arîler'le birlikte yaşayan Benî Ak çoğunlukla aynı reis tarafından idare edilmişlerdi. Mekke'nin fethinden sonra, Hz. Peygamber Benî Akk'e kendilerinden birinin vali olmasını uygun buldu ve Tâhir b. Ebû Hâle'yi vali tayin etti. Muâz b. Cebel'i de Kur'an öğretmek için gönderdi. Hz. Peygamber'in ölümünden sonra ilk irtidat hareketi Benî Ak ve Eş'arîler arasında görüldü. Sahil yolu üzerinde A'lâb denilen yerde toplanarak isyan eden Benî Ak, Eş'arîler ve dağınık halde yaşayan bir kısım bedevîler tarafından da destekleniyordu. Tâhir b. Ebû Hâle, bu durumu Hz. Ebû Bekir'e bir mektupla bildirdikten sonra üzerlerine yürüdü. Yapılan savaşta Benî Ak ve müttetikleri kesin bir yenilgiye uğratıldı. Benî Akk'in burada toplanan grubu ile onlara katılanlar irtidat ettikleri için bu tarihten itibaren "Ehâbis" (kötü insanlar) adıyla anılmaya başlandı ve bu yola da "Ehâbis yolu" denildi.

Mısır'ın fethinde Amr b. Âs'ın yanında yer alan Benî Ak, Siffin Savaşı'nda Muâviye'yi desteklemiş ve Hz. Ali'nin meşhur kumandanı Mâlik el-Eşter'e karşı savaşmışlardır. 64 (683) yılında meydana gelen Harre Savaşı'nda ve Haccâc'ın Abdullah b. Zübeyr'i muhasarasında (73/692) Emevîler'in safında yer almışlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezrâkî, *Ah̄bârü Mekke* (Melhas), I, 182; Belâzürî, *Ensâb*, I, 13; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 318, 320-321; İbn Haldûn, *el-İber*, Bulak 1284 — Beyrut 1399/1979, II, 299; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 332; *Tâc'ül-ârus*, "hbs" ve "akk" md.leri; Cevad Ali, *el-Mufaşşal*, I, 390-391; Kehhâle, *Mu'cemü kabâ'ili'l-Ârab*, Beyrut 1402/1982, II, 802; Reckendorf, "Akk", *IA*, 249-250; W. Cas- kel, "Akk", *EI²* (İng.), I, 340-341.

A. LÜTFİ KAZANCI

AK ALEM

(bk. ALEM).

AK ORDA HANLIĞI

(bk. ALTIN ORDA HANLIĞI).

AKA

(bk. AĞA).

AKA GÜNDÜZ

(1885-1958)

Türk romancısı, gazeteci ve şair.

Asıl adı Hüseyin Avni'dir. İlk yazılarında Enis Avni, daha sonra da Aka Gündüz adını kullandı ve bu sonuncu isimle tanındı. Rumeli'de Alasonya kasabasında doğdu. İlk tahsilini Serez ve Selânik'te yaptı; Selânik Rüşdiyesi'nden sonra Eğrikapı Sırp Rüşdiyesi'ne devam etti. Okumasını istemeyen üvey annesinden kaçıp İstanbul'a geldi ve sırasıyla Galatasaray, Edirne ve Kuleli askerî idâdîlerinde okudu. Harbiye'nin ikinci sınıfında iken siyasete karıştığı için hastalığı da bahane edilerek okuldan ihraç edildi ve tekrar Selânik'e döndü. Daha sonra Paris'e gitti; orada Collège de France, Paris Güzel Sanatlar Okulu ve Hukuk Fakültesi'nde iki buçuk yıl çeşitli derslere devam ettikten sonra İstanbul'a döndü. Hariciye gümrüğünde bir memuriyete tayin edildi. Bu vazifede çok kalmadan Selânik'te ikamete mec-

bur olarak sürgün edildi. 31 Mart Vak'a-sı sırasında Hareket Ordusu ile birlikte İstanbul'a geldi (1909). Adana'daki Ermeni ayaklanması üzerine oraya vali tayin edilen Bahriye nazırı Büyük Cemal Paşa'nın maiyetinde, on dört ay Adana vilâyet meclisi başkâtipliğinde bulundu. Bu sırada *Adana Vilâyet Gazetesi*'nde birçok yazısı çıktı. İstanbul'a döndükten sonra matbuat hayatına atıldı. İstanbul'un işgali üzerine İngilizler tarafından Malta'ya sürüldü. Sürgün dönüşü Ankara'ya giderek Millî Mücadele'ye kalemle katıldı ve Paşa Kâzım ile *Anadoluda Peyâm-ı Şabah* (1920) gazetesini çıkararak İstanbul'da Millî Mücadele aleyhinde yazılar neşreden *Peyâm-ı Sabah*'a karşı çıktı ve muhaliflerin sindirilmesinde rol oynadı. Cumhuriyet'ten sonra Millî Mücadele'yi yücelten ve Cumhuriyet'in resmî prensiplerini yaimaya çalışan eserlerini yayımladı. 1932-1946 yılları arasında Ankara milletvekiliği yaptı. 6 Kasım 1958'de öldü.

Edebiyat dünyasına oldukça genç sayılabilecek bir çağda, on altı yaşında, Edebiyat-ı Cedîde şairleri tarzında manzumeler yazmakla giren Aka Gündüz, Enis Safvet, Avni, Muallim ve Serkenkebîn takma adlarıyla edebî ve mizahî birçok şiir ve yazı kaleme almıştır. 1901 Martında *Mecmûa-i Edebiyye*'de (1315-1318) çıkan bir şiirle yayın dünyasına ayak basmış, daha sonra Selânik'te yayımlanan *Çocuk Bahçesi* (1903) ve *Genç Kalemler* (1911) dergilerinde yer alan yazılarıyla edebiyat çalışmalarını sürdürmüş ve kısa sürede tanınmıştır. Selânik'te haftalık *Kadın* gazetesini yayımlamış (1908) ve burada Seniha Hikmet adıyla yazdığı şiir ve makaleler ilgi uyandırmıştır. *Karagöz* (1908) gazetesinin başmuharrirliğini yapmış, Ubeydullah Efendi ile birlikte *Hak Yolu* adlı bir akşam gazetesi de çıkarmıştır (1910). Daha sonra İstanbul'da Ercümen Ekrem (Talu) ile beraber mizahî *Alay* dergisini yayımlamıştır (1920). *Sabah* (1889), *Zaman* (1909), *Hizmet* (1925), *Ahenk* (1928), *Tercüman* (1887-1917), *Tanin* (1324-1341), *İleri* (1334-1340), *Hâkimiyet-i Milliye* (1336-1928) gibi birçok gazetelerde yayımlanan şiir, hikâye, roman ve makaleleriyle gazetecilik ve yazarlığı sürdürmüştür.

Asıl şöhretini millî edebiyat cereyanına katıldıktan sonra kazanan Aka Gündüz, 1923'ten önce yayımladığı eserlerinde, daha çok, Türklük duygusuyla Rumeli'de düşman elinde kalan Türk

Aka
Gündüz

toprakları karşısında duyduğu ıstırapı, bir avuç Türk'ün bu topraklarda verdiği kahramanca mücadeleyi dile getirmiştir. Cumhuriyet'ten sonra neşrettiği eserlerinin büyük bir kısmı ise doğrudan doğruya tezli roman niteliğinde olup ele aldığı zaman dilimi, imparatorluktan millî devlete geçiş dönemidir. Romanlarında kadın ve çocuk terbiyesi, suça ve fuhşa sürüklenmenin sosyal-psikolojik sebepleri, bâtıl inançların kötü etkileri, savaşın doğurduğu ekonomik ve ahlâkî çöküş, inkılâplardan sonra ortaya çıkan yeni ve yerli hayat tarzının müdafaası ön planda bulunmaktadır. Devrinde geniş bir okuyucu kitlesi tarafından tutulmuş ve eserleri okunmuş bir yazar olan Aka Gündüz'ün şiir, hikâye, piyes, roman, mizahî hikâye, fıkra ve çocuk hikâyesi türlerinde yetmiş yakın eseri yayımlanmıştır. Şiirlerinde bazıları bes-telenmiş ve sevilen şarkılar arasında yer almıştır.

Eserleri. Çoğu devrin gazete ve mecmualarında tefrika edilen ve bir kısmı bu halde kalan eserlerinden kitap halinde basılan başlıcaları şunlardır: *Şiir ve Piyesleri: Bozgun* (şiir, İstanbul 1334); *Muhterem Katil* (piyes, İstanbul 1330); *Yarım Türkler* (piyes, İstanbul 1919); *Be-yaz Kahraman* (piyes, Ankara 1932); *Yarım Osman* (piyes, Ankara 1933); *Mavi Yıldırım* (piyes, Ankara 1933). **Hikâye ve Romanları:** *Türk Kalbi* (İstanbul 1327); *Türkün Kitabı* (İstanbul 1329); *Kurbağacık* (İstanbul 1335); *Bu Toprağın Kızları* (Ankara 1927); *Hayattan Hikâyeler* (İstanbul 1928); *Dikmen Yıldızı* (İstanbul 1928); *Odun Kokusu* (İstanbul 1928, eser daha sonra *Odun Kokusundaki Hic-ran* adıyla yeniden basılmıştır, İstanbul 1938); *Tank-Tango* (İstanbul 1928); *İki Süngü Arasında* (İstanbul 1929); *Yaldız* (İstanbul 1930); *Çapkın Kız* (İstanbul 1930); *Aysel* (İstanbul 1932); *Ben Öldür-medim* (İstanbul 1933); *Onların Romanı*